ESKİŞEHİR YUNUS EMRE KÜLTÜR, SANAT ve TURİZM VAKFI YAYINLARI : 13

VII. ULUSLARARASI TÜRK HALK EDEBİYATI SEMİNERİ

7-9 MAYIS 2001
ESKİŞEHİR

Hazırlayan
GÜVEN TANYERİ

● Kitapta yayımlanan bildirilerin dil, imlâ ve ilmi sorumluluğu yazarlarına aittir.

● Bildirilerdeki görüşler, Vakfın görüşü anlamında yorumlanamaz.

● Bu kitap Eskişehir Yunus Emre Kültür, Sanat ve Turizm Vakfı Yönetim Kurulu'nun 13.03.2001 tarih ve 134 sayılı kararı ile basıma hazırlanmıştır.

ISBN	: 975-95102-5-1
Birinci Baskı	: 2001
Baskı Sayısı	: 500
Dizgi ve Baskı	: UĞUR OFSET A.Ş.
	Porsuk Bulvarı Adalar Sk. No : 1/C
	Tel : 220 19 00 - 220 19 01 Fax : 220 19 02 ESKİŞEHİR
Kapak Düzeni	: Atilla ÖZER

T.C. Kültür Bakanlığı katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

ABDÜLHAK HAMİT TARHAN'IN "SABRÜ SEBAT" (1875) OYUNUNDAKİ TÜRK ve FRANSIZ ATASÖZLERİ ve DEYİMLERİ

M. Türker ACAROĞLU *
TÜRKİYE

Batı ülkelerinde **atasözü oyunları**'nın başlangıcı, Fransa Kralı XIII. Louis (1601-1643) dönemine değin uzanır. Önceden seçilmiş bir atasözüne dayanarak doğaçtan oynanan oyunlara bu ad veriliyordu. Bu oyunlarda, oyunculara, yalnızca bir-iki olay ve rolün havası önceden bildirilirdi.

XVIII. yüzyılda gelişme gösteren bu tür, 1768-81 yılları arasında yayımlanan **Carmontelle**'in atasözü oyunlarıyla eğlenceli, ince bir biçim kazandı.

Daha sonra Th. **Leclercq**, bu alanda birçok derleme yaptı (1810-57). Ancak, bu türün başyapıtları, Fransız ozanı ve oyun yazarı Alfred de **Musset**'nin (1810-1857) **Aşkla oynanmaz** (1834), **Büyük söz söylememeli** (1836), **Bir kapı ya açık durmalı, ya kapalı** (1845) adlı oyunlarıdır ki, bunların hepsi dilimize de çevrilmiştir (1943).

● ● ●

Bize gelince, Türk yazarları, roman ve öykülerde olduğu gibi tiyatro yapıtlarında da atasözlerini kullanmaya önem ve değer vermişlerdir. Bunların ilk ve en önemli örneklerinden biri, Tanzimat ozanı ve yazarı **Recaizade Mahmut Ekrem**'in (1847-1914) **Çok bilen çok yanılır** adlı komedyasıdır ki, 1874 yılında yazıldığı halde, ancak ölümünden sonra, oğlu **Ercüment Ekrem Talu** (1888-1956) tarafından yayımlandı (1914). Konusunu **Bin bir gün ve bir gün** öyküsünden alan bu oyun, başlığındaki atasözü kadar, "Kadının fendi, erkeği yendi" ya da "ayyar tilki, kıç ayağından tutulur" atasözleriyle özetlenebilir.

İkinci örnek, Tanzimat dönemi ozanlarından ve yazarlarından **Abdülhak Hâmit Tarhan**'ın (1852-1937) 1875 yılında beş bölümlük bir düzyazı oyun olarak yazıp yayımladığı **Sabr ü sebat** (Sabır ve sebat) adlı yapıtıdır.

Yazarın ilk tiyatro oyunu **Macera-yı aşk**'tan (1873) sonra yazdığı bu yapıtı okuyan Ahmet Vefik Paşa (1823-1891), Tarhan'a, atasözlerinden yararlanarak "milli ve mahalli bir tiyatro" yazmasını öğütlemiş, o da ikinci tiyatro yapıtı olan **Sabr ü sebat**'ı yazmıştır. Yapıtını atasözleriyle doldurunca, A. Vefik Paşa'nın "Ben sana darbımesel mecmuası yaz! dememiştim" lâtifesiyle karşılaşmıştır. (Nihat Sami Banarlı, "Resimli Türk edebiyatı tarihi", 1971, II/940-941).

Yapıt, modern edebiyatımıza atasözlerini yeniden getiriyordu. Oyun, İstanbul'-da bir cariyeyi sevmekle başlayan, Rumeli Türkleri arasında, işi dervişliğe vurarak, unutulmaya çalışılan bir aşk serüveninin öyküsüdür. Seven erkeğin kısa bir Paris yol-culuğundan sonra, yine İstanbul'da mutlu bir sonla biter.

Oyunun, Tarhan'ın daha sonraki yapıtlarına göre, yalın bir dili, yerli, ulusal renk-leri vardır. Konuşmalarda sık sık söylenen atasözleri ve deyimler, Rumeli ağzına ısrarla dikkat edilmesi vb. Tarhan'ın tiyatro alanında mutlaka bir şeyler yapmak isteğinin kanıtlarıdır. Konunun Türk tipleri arasında geçmesi de, yapıta özel bir değer katar.

---

* *Emekli Derleme Müdürü*

Yazarın gerçek yaşamı, çevresindeki komiklikleri yakalamadaki ustalığını ortaya koyar. "Sabrın ve sebatın sonu selâmettir" atasözünü doğrular niteliktedir.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 1959'dan Fransa'dan Adalet Cimcoz'a gönderdiği bir mektuba göre, "Hâmid'in ilk gördüğü Avrupa kenti Paris'tir."

Nitekim, O, İstanbul'da özel ilköğrenim gördükten sonra, ağabeyi ile birlikte, Paris'e giderek orada bir okula yazılmıştı. Daha sonraları 1876-78 yılları arasında, Paris sefareti ikinci kâtibi olarak Fransa'da bulunduğu sırada, Fransız edebiyatını inceledi ; 1878'de azledildi. ikinci Meşrutiyet'ten sonra Bruxelles sefiri oldu ; 1912 yılında azledildi. Bu arada, İngiliz asıllı ikinci eşi Bayan Nelly'nin ölümü üzerine, Fransız asıllı Belçikalı Bayan Lucienne ile üçüncü evliliğini yaptı.

Tarhan'ın, tiyatro oyunlarını, genellikle, okunmak üzere yazdığı söylenir. Ancak, 1874'te yazılıp 1875'te basılan "Sabr ü Sebat" onlardan değil. Nasıl ki, bu oyun, ünlü gazeteci-yazar Selâmi İzzet Sedes tarafından işlendi ve sahneye kondu. İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda defalarca oynandı (1942, 1961). Ama, yeni harflerle kitap halinde basılmadı.

●●●

Hemen hemen herkes bu oyunda yalnızca Türk atasözleri bulunduğunu söyler ve yazar. Oysa, yaptığımız araştırmaya göre, kitapta 105 Türk 30 Fransız atasözüyle 267 Türkçe deyim vardır. Atasözlerinin çoğu Şinasi'nin, birkaçı da Ahmet Vefik Paşa'nın Osmanlı-Türk atasözleri kitaplarından alınmıştır. Nitekim, bu kitaplar oyunun yazılıp basılmasından önce yayımlanmış, hattâ Şinasi'ninki ikinci basımına da erişmiştir. Biz, bu kaynakları, sayfa sayısından sonra, (Şinasi) ve (A. Vefik Paşa) diye göstermiş bulunmaktayız.

Fransız atasözleri, Paris'te bir kontun evinde geçen dördüncü perdede kullanılmıştır (ss. 86-121). Fransızların Türk atasözleriyle konuşamayacaklarını kavramış olan yazarımız, haklı olarak, onları kendi atasözlerinin Türkçe çevirileri ya da benzerleriyle konuşturmuştur. Bunlardan özgün metinleri bulunabilenler, "Dünya atasözleri" adlı kitabımızdan alınmıştır (1989, ss. 239-312).

Büyük bir toplam gösteren Türkçe deyimlerden ikisine, Şinasi ile A. Vefik Paşa'nın kitaplarında da rastlanmaktadır.

Şimdi, bu Türk ve Fransız atasözleriyle Türkçe deyimlerin nelerden oluştuğunu tek tek görelim (bunların kimisi özdeyiş de sayılabilir) :

I. TÜRK ATASÖZLERİ

1. Acele işe şeytan karışır (59, Şinasi).
2. Adam, her şeyden evvel, kendi yiyeceğini düşünmelidir (8).
3. Ağzı kılığına, kılığı kendine uymaz (48).
4. Ağzının ölçüsünü al (42).
5. Ahmet'in öküzü gibi ne bakarsın? (47, Şinasi).
6. Akıllı, vakıt bekler (40).
7. Âlemin gamsız bir köşesini, belâ görmemiş bir tarafını bulmak için seyahat ediyorum (48).
8. Ârif olan anlar (34, Şinasi).
9. Ârife bir işaret elverir (58, Şinesi'de :.... yeter).
10. Artık mal, göz çıkarmaz (24, Şinasi).
11. Âşığa nişan, dervişe burhan lâzım (48, Şinasi).

12. Ay aydın, hesap belli (29).
13. Ayağında donu, yok, fesleğen ister başına (81, Şinasi).
14. Ayının kırk hikâyesi varmış, hepsi ahlat üzerinde (21, Şinasi).
15. Bana da mı lo-lo-lo? (44).
16. Bedava olsun da, ister şekerli yap, ister zehirli (47).
17. Beğenmeyen oğluna almasın (36).
18. Bekârlık gibi sultanlık olmaz (80, Şinasi).
19. Ben oldum sencileyin, sen de olursun bencileyin (42, Şinasi).
20. Benim elim açık, kesem boldur (46).
21. Bir baba dokuz oğlu besler, dokuz oğul bir babayı besleyemez (82, A. Vefik Paşa).
22. Bir kız anasından doğduğu vakıt dünyaya gelmiş sayılmaz ; illâ kendisi çocuk doğurup da kurtulduktan sonra dünyaya gelmiş sayılır (68).
23. Bir şeyhe mürit olup onu uçurmalısın ki, derviş olduğunu anlayalım (48).
24. Biri yer, biri bakar, kıyamet ondan kopar (77, Şinasi).
25. Bunamışsın da haberin yok (44).
26. Büyükten küçülmüşe benziyorsun (50, Şinasi).
27. Cahilin sofusu, şeytanın maskarası olur (27-28, A. Vefik Paşa).
28. Cemaziyelevvelini ben de bilirim (44, Şinasi).
29. Çevir, kaz yanmasın (54, Şinasi).
30. Çingene çalar, Kürd oynar (20).
31. Çok açılma, soğuk alırsın (45, A. Vefik Paşa'da : ... üşürsün).
32. Dağ yürümez ise, abdal yürür (59, Şinasi).
33. Denizi yakamasam da cızlatırım (41, Şinasi).
34. Derdini saklayan,derman bulamaz (52, Şinasi).
35. Dervişin fikri ne ise, zikri de odur (55, Şinasi).
36. Dilenci bir olsa, şekerle beslerler (42).
37. Doğmadık çocuğa kaftan biçilmez (42, Şinasi).
38. Doyduktan sonra, ziyadesi haramdır (50).
39. Dört paralık mum al da derdine yan (42, Şinasi).
40. Düğün evini bilmez, çanak-çömlek taşır (41, Şinasi).
41. Dün kabak olmuş, bugün etrafa boyun uzatıyor (44, Şinasi).
42. El için yanma nâre, yak çubuğunu, safanı ara (53, Şinasi)
43. Elması çamura atmışlar, yine elmas, yine elmas (60, Şinasi).
44. Ev-bark işi, çekilir çile değildir (80).
45. Felek penceresinin camlarını nurdan döktürse, yine içerisine aydınlık girmez (65).
46. Firkatin sonu vuslattır (59, Şinasi).
47. Fol yok, yumurta yok (42, Şinasi).
48. Güzeller adama çok iş ederler / Soyarlar, âkıbet derviş ederler (55, Şinasi)
49. Hancının merkebi kaybolmuş, kimin vazifesinde? (43)
50. Her doğuran ölmez (66).
51. Her sakallıyı baban mı sanıyorsun ? (44, Şinasi).
52. Herkes eceliyle ölür (67).
53. Hiç yoktan, torlak yeğdir (24, torlak : genç, toy).
54. Horoz bile vaktinde öter 43, A. Vefik Paşa'da : Horoz bile vakitsiz ötmez).
55. İnkâr, ikrar yerine geçer (49).
56. İrfan sahibi bir kalenderden ziyade, kederle sürurun kalbe olan tesiratını

görecek yoktur (52).

57. Kanaat gibi devlet olmaz (48, Şinasi).
58. Kesene elverirse, borazancıbaşı ol (41).
59. Kırlangıcın zararını biberciden sor (41).
60. Kısmetinde ne var ise, kaşığında çıkar (59, Şinasi).
61. Kıştan sonra bahar olur (59, Şinasi).
62. Kişiye, çokluk, kendine benzeyenlerin hali acıklı gelir (58).
63. Kurbağa vararak, vararak demiş (27, Şinasi).
64. Kurt kocayınca, köpeğin maskarası olur (27).
65. Mihneti kendüye zevk etmedir âlemde hüner (59, Şinasi).
66. Mihneti koğma, yiğit edersin 27, mihnet : zahmet, gam, belâ).
67. Müft olsun da zift olsun (24, müft : bedava, beleş, Şinasi).
68. Ne dağda bağım var, ne çakaldan davam var (43, Şinasi).
69. Ne verirsen elinle, o gider seninle (23).
70. Ne yapsan, fayda vermez (40).
71. Para ile biter her iş (50).
72. Peynir yiyorsam, suyu kendim bulacağım (41, Şinasi).
73. Pilâvı yiyen, kaşığını yanında taşır (43, Şinasi).
74. Rafta şeker var, ama bize göre değil (42).
75. Sabır ile koruk helva olur, dut yaprağı atlas (59).
76. Sakalını değirmende mi ağarttın ? (44, Şinasi).
77. Sel önünden kütük kapılmaz (40, Şinasi).
78. Sen giderken, ben geliyordum (42, Şinasi).
79. Seyyah kısmı, dünyanın her tarafına gider (52).
80. Son pişmanlık fayda vermez (15).
81. Sora sora her şey bulunur (28, Şinasi'de : ..... Kâbe bulunur).
82. Söyleyenden dinleyen ârif gerek (58, Şinasi).
83. Su bulanmayınca durulmaz (58-59).
84. Surete bakma, sîrete bak (49, Şinasi).
85. Şeriat dörde kadar nikâh ile almağa bile izin verir (70).
86. Şık şık eden nalçadır, iş bitiren akçadır (50, Şinasi).
87. Tarikim Hak yoludur, pirim de sabır ile kanaat (48).
88. Tavşan dağa küsmüş, dağın haberi olmamış (48).
89. Tecrübeyi göğe çekmemişler a (42, Şinasi).
90. Tevekküllünün gemisi batmaz (40, Şinasi).
91. Topal ile gezen, aksamak öğrenir (43, Şinasi).
92. Uma uma, döndük muma (41, Şinasi).
93. Ummadığın delikten tilki çıkar (39, Şinasi).
94. Ustanın adı Hıdır, elimden gelen budur (41, Şinasi).
95. Uyuz duvara sürünür (40, Şinasi'de : ..... sürtünür).
96. Uzunca-ova panayırı gibi uzadı (98, Şinasi, Uzunca-ova : (bugün), Bulgaristan'da, Türk sınırına yakın, Has-köy ilçesine bağlı Türk köyü).
97. Varını veren utanmaz (26, Şinasi).
98. Veren el, dert görmez (23, A. Vefik Paşa).
99. Vermekle mal tükenmez (23, Şinasi).
100. Yari olmayanın herkes yaridir (49).

101. Yersiz olanın her yer vatanıdır (49).
102. Yolcuya yol gerek (26, Şinasi).
103. Yolunda giden yorulmaz (48, Şinasi).
104. Yorguna sade kahve, şekerlisinden tatlı gelir (47).
105. Zahmet çeken, rahat bulur (59, Şinasi).

II. FRANSIZ ATASÖZLERİ

106. Açlıktan ölmekten, hazımsızlıktan ölmek evlâdır (87).
107. Adam ne isterse, daima onu ümit eder (88).
108. Başkasının çorba tasını bekleyen, akşam taamını ezberden eder (95).
109. Daima birbiine uygun olanlar, birbirine benzeyenler birleşir (94).
110. Düşünmeden hiçbir şey yapılmaz (87).
111. Erbab-ı namusta söz bir olur (88, Fransızcası : Les honnêtes gens n'ont qu'une parole : Namus ehlinde söz bir olur).
112. Fakir iken servet bulanlardan ziyade mütekebbir yoktur (89, Fransızcasında : Zenginleşen yoksulun gururu gibisi yoktur).
113. Güzel vaatler ekseriya hakikate mukarin olmaz (88, Fransızcası : Les belles promesses ne valent pas la vérité : Güzel vaatlar, gerçeğe değişilmez).
114. Hâsid ölür, ama haset yine bakidir (91, Fransızcası : Les envieux mourront, mais non jamais l'envie : Haset edenler ölür, ama haset yok olmaz).
115. Her çiçek açmış dikene gül denmez (87).
116. Hiçbir şeye sahip olmayanın hiçbir şeyi gaip olmaz (93, Fransızcasında: Hiçbir şeyi olmayan, hiçbir şey yitirmez).
117. Hilekâr hilekâra oyun edemez (92, Fransızcası : Fin contre fin ne vautrien comme doublure : Düzenci düzenciye ikiyüzlülük edemez).
118. Hüner ehli, hüneri bilir (92, Fransızcasında : Beceri sahibi, beceriyi tanır).
119. İki kişi lakırdı ederken, üçüncüsü olmamalıdır (97).
120. İki tavşanı birden kovalayan, hiç birisini tutamaz (93, Fransızcası : Qui poursuit deux lièvres à la fois, n'en prend aucun : İki tavşanı birden kovalayan, hiç birini tutamaz).
121. İki zıt cemolmaz (94).
122. (İnsanlar) daima kendisinden zayıf olanı yenmek isterler (89).
123. İspanya'da saraylar bina ediyor (91, Fransızcası : Il fait des châteaux en Espagne : İspanya'da şatolar (kâşaneler) yapar).
124. İşitildiğine göre hüküm olunur (89, Fransızcasında : İşitildiğine göre yargı verilir).
125. Kalpleri raksa getiriyor (91).
126. Kerim olan adam, nankör peyda eder (90).
127. Kim işine mukayyet olursa, fayda görür (91).
128. Mülâyemet, şiddetten tesirlidir (87).
129. Paris bir gün zarfında yapılmamıştır (88, Fransızcası : Paris n'a pas été bâti en un jour : Paris, bir günde kurulmamıştır. İngilizlerin de -Roma için- buna benzer bir atasözleri vardır).
130. Parmaklarını acıtmadan gül koparılmaz (87, Fransızcası : On ne peut cueillir la rose sans se piquer : Parmaklara diken batmaksızın, gül koparılmaz).
131. Sual-i ihmaleye cevap verilmez (96).

132. Talep etmeyen, hiçbir şeye nail olmaz (88, Fransızcası : Qui ne demande rien, n'a rien : İstemeyen, hiçbir şey elde edemez).

133. Türkçe bilmekle Türk olmak lâzım değil (98).

134. Utanan, asla bir mahbubeye malik olamaz (93, Fransızcası : Il n'ya que les honteux qui perdent : Utananın oğlu, kızı olmamış. Utangacın hiçbir zaman dostu olmaz).

135. Zengin iken fakir olup da sonra yine zengin olan bir adamın indinde zenginliğin kibir edecek kadar ehemmiyeti değil, bir paralık kıymeti olmaz (90).

III. TÜRKÇE DEYİMLER

Bu deyimler arasında dilekler, ilençler (beddualar), kargışlar (lânetler), Rumeli söyleyişleri de vardır :

136. Abalı, kebeli bir derviş (83).
137. Adam sen de (53).
138. Adım mı batsın ? (68).
139. Ahret evlâdı (79, evlâtlık).
140. Akçayla alınmışkul (61).
141. Aley-küm üs-selâm 46, Arapçada : Selâmet sizin üzerinize olsun).
142. Alim-Allah (46, Arapçada : Allah bilir ki).
143. Allah aşkına (27, 62).
144. Allah hayır versin (79).
145. Allah kerim (40).
146. Allah mübarek eylesin (76).
147. Allah tûl-i ömr ile muammer etsin (78, tûl-i ömr : ömür uzunluğu).
148. Allah'a ısmarladık (42, 135).
149. Allah'a şükür (69).
150. Allah'tan bulmak (124).
151. Alnının kara yazısı 38, 51, Şinasi).
152. Anasını satayım (39).
153. And vermek (63, yemin etmek).
154. Arşınına on okka altın vermek (40).
155. Ayağına düşmek (18, yalvarmak).
156. Azat etmek, ettirmek (124).
157. Azat kabul etmez esir (61).
158. Babayiğit (55).
159. Başında sevda olmak (50).
160. Belâ satın almak (32).
161. Belâya uğramak (58).
162. Bi-namazdan keramet ummak (27).
163. Bir ayak evvel (16).
164. Bir düzüye (66).
165. Bir kızanın saçına gönül bağlamak (51).
166. Bir lüle tütün (46, bir içimlik tütün).
167. Birini yiyip birine nişan koymak (25).
168. Boraya tutulmuş kâğıt parçası gibi, rüzgârın önüne düşmek (58).
169. Briçkayı koşmak (41, briçka : Bulgarcada, oturulacak yerleri iki yan sıradan

oluşan yaylı at arabası).

170. Bulunmaz Hint kumaşı (37).
171. Bunca yıllık kazançtan, ekmekten olmak (40).
172. Buyurmak 41, emretmek).
173. Cehennem ol, git be (44).
174. Cevap düzmek (53).
175. Cezayir dayısı gibi kurulmuş, oturan (46).
176. Cihan başıma zindan olur (65).
177. Cin fikirli (30).
178. Cinlerin başa toplanması (31).
179. Çerkez inadı (129).
180. Çıban etmek (51).
181. Çıkmaz sokak (42).
182. Çubuk içmek (39, ağızlıkla tütün içmek).
183. Değnek kaldırmak (77).
184. Derdine ortak olmak (52).
185. Dibi düz (40, 50, düpedüz).
186. Dile benden, ne dilersin? (33, ne istersin?).
187. Dilin İstanbulluya çalıyor (49).
188. Doğduğuna pişman (51, A. Vefik Paşa).
189. Döşeklere serilmek (57).
190. Dünya yerinden oynayacak (20).
191. Elimi sallasam ellisi, başımı sallasam tellisi (37).
192. Eteğine varmak (18, 75, yalvarmak).
193. Feleğe küsmek (48).
194. Feneri uyandırmak (60).
195. Fırtınaya uğramış tahta kırığı gibi, akıntılara karışıp gitmek (58).
196. Gam çekmek (58).
197. Gözüm ısırıyor (52).
198. Hadi yıkıl (27).
199. Haraç almak (31).
200. Haşre kadar (71).
201. Her emrine birer temenna almak (71).
202. Herkesi iğneden ipliğe varıncaya kadar soymak (25).
203. İğne yemiş köpek gibi, dört yanına salmak (25).
204. İstanbul kızanı (31, kızan : çocuk, delikanlı).
205. İstanbul sokakları gibi, köpeği bol (60).
206. İş işten geçtikten sonra (40).
207. İtikatsız (32, inanmamış).
208. Kal sağlıkla (45).
209. Kalın sağlıcakla (26).
210. Kara talih (41).
211. Kara vapuru (39, 41, tren).
212. Kâr-i kadim saat (59, eski zaman işi saat.
213. Kayıl olmak (30, kail olmak : inanmak, razı olmak).
214. Keder etmek (36).

215. Kendini beğenmek (29, kendini üstün görmek).
216. Kerametin var (30).
217. Kul cinsi (54,köle).
218. Kulağı kirişte (25).
219. Kulak vermek (20, dinlemek).
220. Kurcalayıp durmak (49).
221. Kuzu dilli kurt (26).
222. Külâh giydimek (31).
223. Lakırdı etmek (37-38, konuşmak).
224. Mahalle koca karısı (67).
225. Manendi yok (29, benzeri yok, eşsiz).
226. Maytap etmek (29, alay etmek, eğlenmek).
227. Merhamet etmek (61, acımak).
228. Muradına ermek (17).
229. Mutlu olmak (55).
230. Mütevekkil olmak 40).
231. Noksan akıl (63).
232. O cadının da dili dönmez olaydı (67).
233. Onun hakkından periler gelsin (27).
234. Oynaşından ayrılmak (51).
235. Önünü almak (32, önüne geçmek).
236. Öyle ağızlara kayık yanaştırmam (27).
237. Pabucunu eline vermek (27).
238. Paşanın koynunu battal torbasına döndürdü (41, eskiden, işi bitmiş olan kâğıtların konulduğu torbaya "battaliye" denirdi).
239. Rabbena hakkı'çün (63).
240. Safa geldin (45).
241. Safada olmak (77).
242. Sataşmak (32).
243. Selâm ün-aleyküm (46, Arapçada : Selâmet üzerinize olsun).
244. Senin hakkından da şeytanlar gelsin (27).
245. Sıvışmak (33).
246. Sihir bilmek (30).
247. Sivilcesini kurcalamak (51).
248. Soysuz (31).
249. Soysuzun gönlü gibi, gözü de tazelerde kalmı (72).
250. Sübhan-Allah (55, 134, şaşma anlatmak için kullanılır).
251. Sürrurundan pay almak (52).
252. Şapa oturmuş hacı gemisi gibi şaplamak (39).
253. Şart koşmak (35).
254. Şeytan kulağına kurşun (23).
255. Şeytana çarığı ters giydirmek (27).
256. Şimendüfer münasebetiyle (76, demiryolu ile).
257. Taama rağbet buyurmak (97).
258. Tekin değil (32).
259. Tespih böceği gibi büzülmek (40).

260. Uğur ola (43, 45).
261. Veli-nimet (79, 141. birine bir iyilikte bulunan kimse).
262. Yarasına tuz ekmek (51).
263. Yavukludan olmak (51).
264. Yıldızı barışık olmak (32).
265. Yuvanı yaparım (46).
266. Yürek oynamak (21).
267. Yüzsuyu dökmek (18, yalvarmak).
268. Yüzü gülmek (32).
269. Yüzü yok (57).

A. H. Tarhan'ın bu yapıtında bir tek Türkçe yanlışı vardır : "iki omuzları" (s.18) denmez; "iki omuzu" denir.